

Cauza C-6/22

Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție

Data depunerii:

4 ianuarie 2022

Instanța de trimitere:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Polonia)

Data deciziei de trimitere:

19 mai 2021

Reclamanți:

M.B.

U.B.

M.B.

Pârâtă:

X. S.A

Obiectul procedurii principale

Cerere de plată a sumelor achitate cu titlu de executare a unui contract de credit ipotecar a cărui valoare a fost exprimată în monedă poloneză indexată într-o monedă străină (CHF).

Obiectul și temeiul juridic al întrebărilor preliminare

Interpretarea dreptului Uniunii, în special a articolului 3 alineatul (1), a articolului 6 alineatul (1), a articolului 7 și a articolului 8 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului, a articolului 19 alineatul (3) litera (b) TUE și a articolului 267 TFUE.

Întrebările preliminare

a) În lumina scopului Directivei 93/13/CEE a Consiliului, care constă în protecția consumatorului împotriva clauzelor abuzive din contractele încheiate cu profesioniștii, este legitimă interpretarea conform căreia, din momentul în care o instanță, aplicând dispozițiile directivei, constată nulitatea unui contract, aplicarea acestei directive încetează și odată cu ea protecția conferită consumatorului, astfel încât regulile privind lichidarea obligațiilor contractuale dintre consumatori și profesioniști trebuie căutate în legislația națională aplicabilă lichidării unui contract nul?

b) În lumina articolelor 6 și 7 din Directiva 93/13/CEE din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, în cazul în care o instanță constată că o anumită clauză contractuală este ilicită, iar contractul nu poate continua să existe după eliminarea acestei clauze, în lipsa unui acord între părți pentru remedierea lacunei respective conform voinței lor și în lipsa unor dispoziții suplative [direct aplicabile contractului în lipsa unui acord între părți] instanța trebuie să anuleze contractul doar pe baza voinței consumatorului care solicită anularea acestuia sau ar trebui să examineze din oficiu, depășind limitele concluziilor părților, situația patrimonială a consumatorului pentru a stabili dacă anularea contractului îl va expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile?

c) Articolul 6 din Directiva 93/13 permite interpretarea potrivit căreia, în cazul în care o instanță concluzionează că anularea contractului ar fi deosebit de prejudiciabilă pentru consumator și, în pofida efortului de a convinge părțile, acestea nu ajung la un acord privind remedierea lacunelor din contract, ținând seama de interesul consumatorului înțeles în mod obiectiv, instanța poate remedia lacuna din contract cauzată de „eliminarea” clauzelor abuzive cuprinse în acesta, prin dispoziții ale dreptului național care nu au caracter suplative în sensul stabilit prin Hotărârea Curții în cauza C-260/18, și anume care sunt direct aplicabile lacunei din contract, și dispoziții specifice de drept național care pot fi aplicate contractului în cauză doar în mod corespunzător sau prin analogie și care reflectă o normă aplicabilă din dreptul național al obligațiilor?

Dispozițiile de drept al Uniunii invocate

Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 13 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (denumită în continuare „Directiva 93/13/CEE”): considerentele (6) și (13), articolul 1 alineatul (2), articolul 3 alineatul (1), articolul 6 alineatul (1), articolul 7 alineatul (1) și articolul 8b alineatul (1).

Dispozițiile naționale invocate

Codul civil din 23 aprilie 1964 (text consolidat, Dz. U. din 2020, poziția 1740)

Articolul 5

Un drept nu poate fi exercitat într-un mod contrar finalității sale socio-economice sau normelor de conviețuire socială. O asemenea acțiune sau omisiune a titularului dreptului respectiv nu este considerată ca exercitare a dreptului și nu beneficiază de protecție.

Articolul 56

Un act juridic produce nu numai efectele prevăzute expres de acesta, ci și pe cele care decurg din lege, din normele de conviețuire socială și din obiceiuri.

Articolul 58

1. Un act juridic contrar legii sau prin care se urmărește eludarea legii este nul, cu excepția cazului în care o dispoziție relevantă prevede altfel, în special în cazul în care aceasta prevede că dispozițiile nevalide ale actului juridic sunt înlocuite de dispozițiile relevante ale legii.

2. Un act juridic contrar normelor conviețuirii sociale este nul.

3. În cazul în care numai o parte a actului juridic este afectată de nulitate, celelalte părți ale actului rămân în vigoare, cu excepția cazului în care cu excepția cazului în care reiese din împrejurări că actul nu ar fi fost încheiat în lipsa dispozițiilor lovite de nulitate.

Articolul 385¹

1. Clauzele unui contract încheiat cu un consumator care nu au fost negociate în mod individual nu sunt obligatorii pentru consumator, atunci când definesc drepturile și obligațiile acestuia într-un mod care contravine bunelor moravuri, cu încălcarea gravă a intereselor sale (clauze ilicite). Această dispoziție nu se aplică clauzelor care se referă la prestațiile principale ale părților, în special la preț sau la remunerație, atunci când sunt formulate în mod univoc.

2. În cazul în care, în temeiul alineatului 1, o clauză contractuală nu este obligatorie pentru consumator, celelalte clauze contractuale rămân obligatorii pentru părți.

3. Se consideră că nu au fost negociate în mod individual acele clauze contractuale asupra cărora consumatorul nu a avut o influență efectivă. Prezenta dispoziție se referă în special la clauzele contractuale preluate din modelul de contract propus consumatorului de cealaltă parte din contract.

4. Sarcina probei faptului că o clauză a fost negociată în mod individual revine celui care îl invocă.

Articolul 405

Orice persoană care obține un beneficiu patrimonial fără temei juridic în detrimentul unui terț este obligată să îl restituie în natură, iar dacă acest lucru nu este posibil, să restituie contravaloarea acestuia.

Articolul 406

Obligația de restituire a beneficiului cuprinde nu numai beneficiul obținut direct, ci și tot ce în caz de înstrăinare, pierdere sau deteriorare a fost obținut în schimbul acestui beneficiu sau drept despăgubire pentru prejudiciu.

Articolul 409

Obligația de restituire a beneficiului sau a contravalorii acestuia se stinge dacă persoana care a obținut acest beneficiu l-a folosit sau l-a pierdut astfel încât nu mai este îmbogățită, cu excepția cazului în care, înstrăinând sau folosind beneficiul, ar fi trebuit să țină seama de obligația de restituire.

Articolul 410

1. Dispozițiile articolelor precedente se aplică în special prestațiilor nedatorate.
2. O prestație este nedatorată dacă persoana care a executat-o nu avea nicio obligație sau nu era obligată față de persoana pentru care a executat-o sau dacă temeiul prestației a dispărut ori scopul vizat de prestație nu a fost atins sau dacă actul juridic care obliga la executarea prestației era nul și nu a devenit valid după executarea acesteia.

Legea din 17 noiembrie 1964 – Codul de procedură civilă (text consolidat, Dz. U. din 2002, poziția 1805).

Articolele 227 și 321.

Legea din 29 august 1997 privind activitatea bancară (Dz. U. din 1997 nr. 140 poziția 939, cu modificările ulterioare)

Articolul 69 (în varianta în vigoare în momentul încheierii contractului)

1. Prin contractul de credit, banca se angajează să pună la dispoziția împrumutatului, pentru perioada specificată în contract, o sumă de bani destinată unui anumit scop, iar împrumutatul se angajează să o utilizeze în condițiile specificate în contract și să ramburseze quantumul creditului utilizat, cu dobânzi, la termenele de rambursare stabilite și să achite comisionul pentru creditul acordat.

2. Contractul de credit trebuie să fie încheiat în scris și trebuie să precizeze, în special:

- 1) părțile la contract;
- 2) valoarea și moneda creditului;
- 3) scopul pentru care a fost acordat creditul;
- 4) condițiile și termenele de rambursare a creditului;
- 5) rata dobânzii creditului și condițiile de modificare a acesteia;
- 6) modalitatea de garantare a rambursării creditului;
- 7) întinderea competențelor de control ale băncii cu privire la utilizarea și rambursarea creditului;
- 8) termenele și modalitățile de punere a fondurilor la dispoziția împrumutatului;
- 9) valoarea comisionului, în cazul în care contractul prevede un comision;
- 10) condițiile de modificare și reziliere a contractului.

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii principale

- 1 La 4 iunie 2007, reclamanții, în calitate de consumatori, au încheiat cu banca pârâtă un contract de credit ipotecar pentru suma de 339 881,92 PLN, indexată într-o monedă străină (CHF), pentru cumpărarea unei locuințe. Rambursarea creditului cu dobânda pe baza ratei LIBOR trebuia să aibă loc în 360 de rate lunare achitate de reclamanți în monedă poloneză.
- 2 Conform contractului, valoarea obligațiilor reclamanților s-a stabilit ca echivalentul rambursării datorate exprimat în CHF. Quantumul în moneda străină constituia baza pentru stabilirea soldului debitor al împrumutatului și pentru calcularea dobânzilor și în consecință a quantumului ratelor. Valoarea obligațiilor s-a stabilit ca echivalentul rambursării datorate exprimat în CHF după conversia acestuia conform cursului valutar stabilit în tabelul cursului de schimb valutar întocmit de bancă. Cursul de schimb valutar care constituia baza pentru calcularea ratelor era stabilit de bancă în mod ilicit deoarece banca îl putea stabili unilateral și, prin urmare, putea să stabilească unilateral obligațiile reclamanților.

Principalele argumente ale părților

- 3 Reclamanții și-au întemeiat cererea pe susținerea că acest contract de credit ipotecar cuprinde clauze ilicite care, fiind abuzive, nu sunt obligatorii pentru părți. Suma pretinsă de aceștia a fost achitată fără temei juridic, deoarece clauzele

contractuale referitoare la determinarea cursului CHF sunt clauze contractuale ilicite și sunt, prin urmare, inoperante. Așadar, contractul nu poate fi executat în această privință, ceea ce justifică concluzia că și clauza privind indexarea valorii creditului este nevalidă. Suma pretinsă a fost calculată ca și cum creditul ar fi fost acordat în monedă poloneză fără indexare, dar conform ratei dobânzii pentru un credit indexat într-o monedă străină. Reclamanții au menționat că sunt de acord ca instanța națională să constate nulitatea contractului.

- 4 Aceștia au indicat ca fiind abuzive clauzele prevăzute la articolul 9 alineatul 2 și la articolul 10 alineatul 3 din contract, care au permis băncii să stabilească în mod liber cursul de schimb valutar pentru indexare și care nu au prevăzut nicio regulă privind determinarea acestui curs, permițând astfel băncii să stabilească unilateral obligațiile reclamanților. Constatarea caracterului ilicit al acestor clauze făcea imposibilă determinarea cursului de schimb valutar pentru indexare. Prin urmare, din contract ar trebui eliminate clauzele privind indexarea creditului, iar obligațiile reclamanților ar trebui stabilite fără a ține seama de clauzele privind indexarea, cu ceea ce înseamnă că reclamanții ar fi trebuit să achite ratele ca și cum ar fi fost vorba despre un credit în PLN cu dobânzile bazate pe rata LIBOR.
- 5 De asemenea, reclamanții au menționat că sunt de acord cu declararea nulității contractului de către instanță.
- 6 În opinia părții, o astfel de structură a unui credit în PLN indexat într-o monedă străină este conformă cu structura creditului bancar și nu încalcă articolul 69 din Legea privind activitatea bancară. În ceea ce privește argumentul reclamanților privind lichidarea contractului pe baza dobânzii aplicabile monedei de indexare, dar astfel cum ar fi aplicabilă dacă creditul ar fi fost acordat în moneda poloneză fără indexare, părțile a arătat că în acest mod ar lua naștere un contract neconform voinței părților, ceea ce ar fi contrar legii. De asemenea, părțile a arătat că pretinsul caracter abuziv al clauzelor contractuale în măsura în care prevăd conversia valutară conform cursului de schimb în vigoare la banca pârâtă, care i se impută, este nefondat, deoarece cursurile de schimb valutar utilizate de bancă sunt cele de pe piață.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

Adresarea întrebărilor preliminare are ca scop stabilirea modului corect în care trebuie să procedeze o instanță în aplicarea dispozițiilor Directivei 93/13/CEE și a dispozițiilor dreptului polonez care transpun această directivă în ordinea juridică poloneză.

Noțiunea de contract indexat într-o altă monedă decât cea poloneză a apărut în legislația polonă abia începând cu anul 2011, odată cu modificarea Legii privind activitatea bancară. Această reglementare s-a limitat la introducerea obligației de a defini în contract reguli detaliate privind determinarea cursului de schimb valutar pe baza căruia se calculează quantumul creditului și al ratelor de capital și dobânzi, precum și reguli de conversie în moneda în care se fac plățile și

posibilitatea împrumutului de a achita creditul în monedă străină. Scopul așa-numitei indexării a valorii creditului era aplicarea unei rate a dobânzii corespunzătoare creditelor în moneda de indexare, care era mult mai mică decât rata dobânzii aferente creditelor în moneda poloneză. Pe de altă parte, această indexare făcea cuantumul împrumutului să depindă de cursul valutar în vigoare la o anumită dată.

În ceea ce privește **prima întrebare**, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, sistemul de protecție instituit de Directiva 93/13/CEE se întemeiază pe ideea potrivit căreia consumatorul se află într-o situație de inferioritate în raport cu un profesionist în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile formulate în prealabil de vânzători sau de furnizori, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârile C-484/08 și C-70/17).

De asemenea, Curtea a statuat că obiectivul urmărit de Directiva 93/13/CEE constă în protejarea consumatorului și în restabilirea echilibrului dintre părți prin înlăturarea clauzelor considerate ca fiind abuzive, menținându-se totodată, în principiu, validitatea celorlalte clauze ale contractului în discuție (Hotărârile Curții pronunțate în cauzele C-96/16, C-94/17 și C-19/20).

În cauza C-260/18, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a constatat că, în cazul în care un contract cuprinde clauze contractuale ilicite, normele directivei nu au ca scop declararea nulității contractului de credit, ci doar permit o astfel de posibilitate. Dacă instanța constată că clauzele privind conversia sunt abuzive și nu sunt obligatorii pentru părți de la început, iar remedierea acestei lacune este necesară pentru menținerea contractului conform voinței părților, o astfel de lacună contractuală poate fi remediată astfel încât hotărârea să poată reflecta voința comună a părților de a completa contractul; dacă părțile nu ajung la un asemenea acord, lacuna cauzată de constatarea caracterului abuziv al unei părți a contractului, poate fi remediată de instanță prin intermediul unor dispoziții supletive având caracteristicile definite în această hotărâre, și anume direct aplicabile acestui tip de contract (stabilite de legiuitorul național în acest scop) în lipsa unei stipulații contractuale diferite. Dacă contractul nu este completat în modul indicat mai sus, instanța națională poate constata nulitatea contractului.

Având în vedere lipsa în legislația polonă – conform instanței de trimitere – a unor dispoziții cu caracter supletiv direct aplicabile pentru remedierea unei asemenea lacune contractuale, singura posibilitate este constatarea nulității contractului. În acest caz, se pare că efectele unei asemenea nulități a contractului trebuie căutate în dispozițiile dreptului național. În Hotărârea pronunțată în cauza C-349/18, Curtea, în urma examinării unui contract de transport, făcând referire la dispozițiile Directivei 93/13/CEE, a statuat că consecințele anulării unui asemenea raport nu intră sub incidența acestei directive, ci sub incidența dreptului național.

În acest context, instanța de trimitere observă că normele de drept național care guvernează contractele au ca scop păstrarea unui echilibru între drepturile celor

două părți. Efectele unui contract anulat în dreptul național sunt stabilite prin reglementările privind beneficiile necuvenite și nu au ca scop stabilirea unor pierderi egale ale părților, neținând seama de necesitatea de a proteja una dintre părți – consumatorul.

Aplicarea dispozițiilor dreptului național are ca rezultat neaplicarea așa-numitului efectul descurajator al directivei (articolul 7 din directivă) deoarece dispozițiile dreptului național nu prevăd o sancțiune ce poate fi aplicată de o instanță care se pronunță în cazul individual al unui consumator care invocă caracterul abuziv al anumitor clauze ale unui contract.

În ceea ce privește **cea de a doua întrebare**, în cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, rezultă necesitatea de a interpreta direcția urmată de instanță în soluționarea cauzelor în temeiul Directivei 93/13/CEE.

În Hotărârile pronunțate în cauzele C-70/17 și C-269/19, Curtea a arătat că anularea unui contract are drept consecință exigibilitatea imediată a sumei împrumutate care rămâne datorată în proporții ce riscă să depășească capacitățile financiare ale consumatorului. O astfel de situație poate avea loc dacă consumatorul nu are sau are puține economii și în cazul creșterii valorii bunului imobil cumpărat.

În Hotărârea pronunțată în cauza C-19/20, Curtea a arătat că anularea contractului nu poate depinde de o cerere expresă în acest sens a consumatorului, ci ar trebui să rezulte dintr-o aplicare obiectivă de către instanța națională a criteriilor stabilite în temeiul dreptului național. Regulile de procedură aplicabile din dreptul polonez impun pronunțarea în limitele concluziilor reclamantilor și ale obiecțiilor pârâtului și nu prevăd posibilitatea ca instanța să cerceteze elemente de fapt care nu au fost prezentate de niciuna dintre părți. Problema care trebuie soluționată este aceea dacă instanța națională, după informarea consumatorului cu privire la efectele anulării contractului, ar trebui să procedeze în sensul indicat de concluziile părților și să se limiteze la evaluarea elementelor de probă propuse. Sau dacă, pentru a stabili în mod obiectiv dacă anularea contractului nu îl va expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile, instanța națională poate stabili ea însăși situația patrimonială a consumatorului.

În ceea ce privește **cea de a treia întrebare**, dacă instanța națională constată, având în vedere criteriile stabilite la articolele 3 și 5 din Directiva 93/13/CEE că, în lumina împrejurărilor concrete ale unui anumit caz, o clauză cuprinsă în contractul încheiat între un consumator și un profesionist nu îndeplinește cerințele privind buna-credință, echilibrul și transparența, astfel încât constituie o clauză contractuală prejudiciabilă și este nulă de drept, această instanță nu poate, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din directivă, să completeze respectivul contract modificând conținutul acestei clauze (Hotărârile pronunțate în cauzele C-618/10, C-26/13 și C-70/17).

În Hotărârea sa în cauza C-125/18 Curtea a statuat că, în cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează într-un contract, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din Directiva 93/13/CEE. Această posibilitate ar contribui la eliminarea efectului descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că astfel de clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, în măsura în care aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel luare în considerare a interesului respectivilor profesioniști.

În Hotărârea pronunțată în cauza C-260/18, Curtea a arătat că, în mod excepțional, este permisă remedierea lacunei dintr-un contract, cauzată de eliminarea clauzelor abuzive cuprinse în acesta, cu dispozițiile cu caracter supletiv prevăzute de legiuitorul național pentru contractele în cauză pentru a păstra echilibrul drepturilor și al obligațiilor părților contractante; doar asemenea dispoziții beneficiază de o prezumție de echitate.

Instanța de trimitere arată că în sistemul de drept polonez nu există dispoziții care ar putea fi direct aplicate contractului.

În această hotărâre, Curtea a arătat că articolul 6 din Directiva 93/13/CEE se opune remedierii lacunelor unui contract doar pe baza unor dispoziții naționale cu caracter general care prevăd că efectele exprimate într-un act juridic se completează cu efectele care decurg din principiul echității sau din obiceiuri.

În Hotărârea din 25 noiembrie 2020 în cauza C-269/19, Curtea a constatat că atunci când instanța națională consideră că contractul de împrumut în cauză nu poate, în conformitate cu dreptul contractelor, să continue să existe din punct de vedere juridic după eliminarea clauzelor abuzive în cauză și nu există nicio dispoziție de drept național cu caracter supletiv, în măsura în care consumatorul nu și-a exprimat dorința de a menține clauzele abuzive, iar anularea contractului l-ar expune pe acest consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile, sistemul de protecție a consumatorului stabilit prin Directiva 93/13/CEE, impune ca, pentru restabilirea echilibrului real între drepturile și obligațiile reciproce ale cocontractanților, instanța națională să adopte, ținând seama de ansamblul dreptului său intern, toate măsurile necesare în vederea protejării consumatorului de consecințele deosebit de prejudiciabile pe care anularea contractului de împrumut în cauză le-ar putea provoca (punctul 41).

Instanța de trimitere solicită Curții să indice interpretarea corectă a Directivei 93/13/CEE în situația în care nu este posibilă realizarea ambelor obiective – și care dintre obiectivele directivei este mai important – protecția consumatorului, inclusiv protecția împotriva consecințelor prejudiciabile ale anulării contractului, sau obținerea unui efect descurajator în privința profesioniștilor, și anume o sancțiune care să împiedice completarea contractului cu norme de drept național

care nu au caracter supletiv în sensul atribuit acestui termen prin Hotărârea Curții în cauza C-260/18.

DOCUMENT DE LUCRU